

nia officia membrorum, eaque commendans servire voluntatis imperio, libidinis negotium dicis, quod hoc solum nolente animo faciamus. Quid Manichæus? (Vides-ne¹, inquit, concupiscentiam mali esse originem, per quam miseræ animæ libidini serviunt, non sponte, quia hoc est quod nolente animo gerimus solum?) Sed videamus quid aliud adjungat. (Denique omne peccatum extra corpus est, quia actuale est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Omne enim peccatum antequam fiat, non est; et post factum, memoria sola ejus operis, non ipsa species manet: malum autem concupiscentiæ, quia naturale est, antequam fiat est; cum fit, augetur; post factum, et videtur, et permanet.) Quid igitur nobiscum jurgas, quia te Manichæum vocemus; cum nec in illius scriptis aliud quam quod tu dicis, nec in tuis aliud quam quod ille vult persuadere, teneatur. Jam vero illud quod per plebeia, a vobis tamen infusum, ora discurrit, in eadem Manichæi Epistola continetur, id est, » Si peccatum naturale non est, quare baptizantur infantes; quos nihil per se mali egisse constat? « Ideo autem dixi illud per multorum volitare linguas, quia vulgarius argumentum etiam a tardis quibusque comprehensum est: cæterum tu in tuis libris in eo spem totam reponis. Et hoc ergo ipsum hoc modo tuus præceptor exequitur: (Qui his verbis mihi interrogandi sunt²: Si omne malum actuale est; antequam malum quispiam agat, quare accipit purificationem aquæ, cum nullum malum egerit per se? Aut si necdum egit, et purificandus est; licet³ eos naturaliter malæ stirpis pullulationem ostendere, illos ipsos quos amentia non sinit intelligere, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant.) Audis quomodo conviciatur nobis? Amentes vocat, nec intelligentes vel quæ

¹ Manich. epist. — ² Ibid. — ³ Forte liquet.

dicamus, vel quæ affirmemus, qui malæ stirpis pullulationem negemus; cum baptizemus etiam eos purificante aqua, qui malum nullum egerint, id est, parvulos. Posita sunt nempe de ejus multa sententiis: sed nisi Menoch filiam, et Manichæum qui se Christi Apostolum nominat, titulus indicaret, te omnino suum pollicerentur auctorem. Cum ergo nihil aliud dicas, quam quod Mani docente didicisti; putas te in æstimatione Catholicorum aliter habendum, quam illum per quem talium dogmatum sacramenta potasti? »

AUG. Finisti tandem, quæ de Manichæi Epistola, quam tui collegæ Flori orationibus adjutus te invenisse lætaris, contra nos putasti esse dicenda. Ubi certe Manichæus concupiscentiam carnis accusat, qua caro concupiscit adversus spiritum: hanc autem Catholicis objiciendam sic arbitratur, tanquam eam bonam esse dicant, quia nuptiarum bonum doctrinæ Dominicæ atque Apostolicæ sanitate commendant. Quando enim posset Manichæus malum concupiscentiæ carnalis a bono discernere conjugali, cum ad Hebræos Epistola nonnisi eorum dicat esse solidum cibum¹, qui exercitatos habent sensus, ad separandum bonum a malo? Sed plane tu in hujus Manichæi morsum inevitabiliter incidisti, tantus laudator concupiscentiæ carnalis, ut eam non qualis ibi esse potuisset, si esse debuisset, sed omnino qualis nunc est, etiam in paradiso, id est, in loco tam magnæ beatitudinis collocares; ut scilicet illius loci habitatores ita beata pace fruerentur, ut in se ipsis intestino bello, ne in consensus illius illiciti vel in honesti concubitus laberentur, contra motus concupiscentiæ dimicarent. Hoc malum in paradiso esse non posset, nisi forte illo picto, de quo superius locuti sumus, qui haberet titulum suprascriptum: « Pa-

¹ Hebr. v, 14.

radisus Pelagianorum. Ubi etsi ipsa concupiscentia occultis motibus corda casta sollicitans non posset ulla exprimi arte pictoris; pingi tamen possent gravidæ foeminae, cibos utiles fastidio repellentes, foeda delectatione noxios appetentes, nauseantes, vomentes, pallentes, immaturos foetus abortu aliquando fundentes, in ipso etiam partu poena, quam mater Eva suscepit, miseriam suam protestantes; etsi non sonante pictura, tamen facies tristium, gementium, plorantium, sicut poterat, imitante: natiq̄ ipsi omnes flentes communi sorte nascentium, et diversarum varietate poenarum, et multi etiam postea sub verberibus magistrorum. Hanc picturam nesciens quisquis aspiceret, et titulum legeret, causamque requireret; hæc ei videlicet, sed a vobis egregia ratio redderetur, qua diceretis; Talis esset omnino etiam ibi conditio generis humani, quia talis est hic, ubi similiter a foetibus hominum nulla trahitur origo peccati. Si acquiesceret, fieret Pelagianus: si vero inrisæ huic insipientiæ acquiescere nollet, argueretur a vobis ut Manichæus. Sed huic contentioni, Dei sancte antistes Ambrosi, docte in Ecclesia et doctor Ecclesiæ, dic istis, concupiscentiam qua caro concupiscit adversus spiritum, et de qua Manichæus nesciens quid loquatur, tendit muscipulas imperitis, non ex alienæ commixtione naturæ, sicut ille desipit, sed naturæ nostræ bonæ a bono conditæ ex prævaricatione primi hominis accidisse. Sed vos fortasse impudentissima pervicacia eligitis adjumenta præbere impurissimo Manichæo, quam sancto acquiescere Ambrosio¹. Agite ut placet, sed non gaudebit vel vobis adjutoribus Manichæus; quoniam catholica fide, in Christi nomine et virtute utrosque vincit Ambrosius. Si enim talis esset ista concupiscentia, quæ carnali suo motu nec præcederet,

¹ Ambros. lib. 7. in Luc. 12.

nec excederet hominis voluntatem, sed ejus semper sequeretur arbitrium; profecto nec Manichæus quid in ea juste reprehenderet, inveniret; nec eam quispiam nostrum in paradiso conjugatos habere non potuisse contenderet; nec Ambrosius de prævaricatione primi hominis eam traxisse nos diceret, quia concupiscere contra spiritum non videret. Nunc vero quia talis est, ut concupiscat contra spiritum, etiamsi spiritu resistente non vincat; et ideo esse non posset, pace illa magna in paradiso fruientium beatorum; nec fas est credere commixtione malæ naturæ corruptibilem Deum; restat ut et vos et Manichæos fides vincat Ambrosii de primi contagione peccati.

CLXXXVIII. JUL. « Superest ut examinemus illam sententiam tuam, quam tu te ad unum sermonem revocare pollicitus, breviter, ut non est negandum, et acutule collegisti: » Natura humana, si malum esset¹, non esset generanda; si malum non haberet, non esset regeneranda: atque ut ad unum verbum utrumque concludam, natura humana si malum esset, salvanda non esset; si ei mali nihil inesset, salvanda non esset. « In hoc loco non es a nobis ingenii tui laude fraudandus; pro tua enim prorsus dici melius ratione non potuit: sed tamen rerum natura non sinit, ut promoveat quidquam exacta calliditas. Durum tibi est omnino contrastimulum calcitrare: quidquid enim compegeris, non minus quam glacies admotæ veritatis igne dissolvitur. Denique quid a nobis nunc referatur attende. Conclusisti hoc modo: Certe natura humana si malum esset, salvanda non esset. « Assentimur, prorsus verum dixisti: » si malum esset, salvanda non esset. « Quia res mala et naturaliter mala, nec mereretur, nec caperet salutem. Cur non caperet? Quia aliud quam facta erat, fieri non posset: non autem meretur, quia nihil in ea erat

¹ Lib. 2. de Nupt. c. 21.

quod Dei digneretur liberare clementia. Cum autem dicimus, si esset, (quod certe esse non potest,) non illi spem negati conciliamus effectus, sed ad destructionem alterius opinionis, quæ incidit, de rebus impossibilibus dicere solemus: Si hoc vel illud, verbi gratia, esset, illud sine dubio sequeretur; ut cum illud esse non potest, etiam hoc propter cuius amolitionem illatum fuerat, multo magis negetur. Jam igitur frequenter ostendimus, malum aliquid per naturam esse non posse: sed tamen nunc sine præiudicio istius constituti, sententiæ tuæ partem probamus, qua dixisti, » Natura humana si malum esset, salvanda non esset. « Salutem in baptisate collocasti, et argumentatus es consequenter; quoniam si verum dicerent Manichæi, qui malam dicunt naturam, desiperent Christiani, qui malæ naturæ remedium baptismatis crederent admovendum: et ideo qui malam confirmat hominum naturam, gratiam negare compellitur; quod ita recurrit, ut qui gratiam confirmat, hominum laudet naturam, cuius saluti eam intelligit fuisse provisam.

Aug. Non est verum quo dicis: fallis aut falleris. Non enim qui malam, sed qui malum confirmat hominum esse naturam, id est, non qui eam malam esse, sed qui eam malum esse confirmat, gratiam negare compellitur. Nam ubi mala est, ibi magis indiget gratia. Mala quippe est natura malus homo; quoniam homo sine dubitatione natura est: sic mala est natura mala mulier; quoniam mulier utique natura est. Quomodo ergo, qui hoc dicit, gratiam negare compellitur; cum gratia naturis malis, id est, hominibus malis, ut mali esse desinant, opituletur? Sed aliter dicimus, Malus est iste homo; aliter, Malum est iste homo: illud verum esse potest, hoc non potest. Sicut, Vitiosus est homo iste, si dicimus, verum esse potest: si autem dicimus, Vitium est iste homo, verum non

OPERIS IMPERFECTI CONTRA JULIANUM, LIB. III. 137
potest esse. Proinde noli errare, vel mittere homines in errorem, et sic me dixisse intellige: Natura humana si malum esset, non esset generanda; si malum non haberet, non esset regeneranda: ac si dixissem, Natura humana, si vitium esset, non esset generanda; si vitium non haberet, non esset regeneranda. Item quod sequitur, ubi me ad unum verbum dixi utrumque concludere, ita dixi: Natura humana si malum esset, salvanda non esset; si ei mali nihil inesset, salvanda non esset; tanquam dicerem, Natura humana si vitium esset, salvanda non esset; si ei vitii nihil inesset, salvanda non esset. Ecce feci verba mea planiora, non ut invenires quod contra diceres; sed ut intelligeris non potuisse invenire quod diceres.

CLXXXIX. JUL. « Quid igitur hinc conficiatur, adverte: non adhærere negationem gratiæ laudi humanæ naturæ; quin imo hæc quatuor ita esse conjuncta, ut alterum sine altero teneri nequeat; sed infamia naturæ pariat negationem gratiæ, et laus gratiæ pariat prædicationem naturæ: ista enim in quamvis sibi partem recipiari possunt. Bene ergo dixisti, » Natura humana si malum esset, salvanda non esset: « Hoc enim utrumque dicunt Manichæi, malam videlicet carnis naturam, nec posse salvari per gratiam, nec debere. »

Aug. Sed illi sic dicunt malam carnis naturam, ut eam malum esse dicant, non malum habere; quia ipsum vitium non substantiæ accidens, sed substantiam putant esse.

CXC. JUL. « Sed post hæc admovet sententiam tibi caram, et dicis: » Si autem naturæ humanæ mali nihil inesset, salvanda non esset. Qui ergo dicit eam bonum non esse, bonum negat conditæ Creatorem; qui vero negat ei malum inesse, misericordem vitiatæ invidet Salvatorem. « Sit igitur lector intentus: videbit nihil te dixisse aliud,

quam quod dicendum negaras : pronuntiasti enim, ei rei malum inesse naturaliter, quam dixeras malam non esse naturaliter. »

AUG. Non dixeram malam non esse, sed malum non esse : hoc est, ut planius loquar, non dixeram vitiatam non esse, sed vitium non esse. Relege, et intellige.

CXCI. JUL. « Sed intelligi non potest aliud mala natura, quam id quod malum est habere congenitum. »

AUG. Sive congenitum sit malum, sicut ingenii fatuitas, sive voluntate assumptum, sicut homicidium ; potest dici malus homo etiam mala natura, quia et homo natura est ; sicut malus equus potest et malum animal dici, quia et equus animal est.

CXCII. JUL. « Et ut fiat brevis ac pura conclusio : si naturæ inest ita malum, ut nascatur ex ea cum ipsis seminibus malum ; mala sine dubitatione vincitur. »

AUG. Etsi mala vincitur, non tamen malum est ; quia etsi vitiata vincitur, non tamen vitium est.

CXCIII. JUL. « Si autem vindicatur a malis, et bona defenditur, nec nasci ex ea malum, nec ei inesse potest naturaliter. Evanuit igitur conclusio tua ; quia sententia, quam secundo loco intulisti, non distinxit, sed geminavit priorem. »

AUG. Non continuo, si bona defenditur, vindicatur a malis. Eadem quippe natura, et bona est, in quantum natura est ; et mala est, si vitiata est : non est tamen malum ulla omnino natura. Non igitur evanuit mea conclusio, qua dixi, Natura humana, si malum esset, salvanda non esset ; si ei mali nihil inesset, salvanda non esset. Sed si vis verum dicere, dic potius evanuisse argumentationem tuam, qua voluisti refellere conclusionem meam.

CXCIV. JUL. « Natura, inquis, humana si malum esset, salvanda non esset ; si ei mali nihil inesset, salvanda non

esset : « Quid aliud ostendisti, quam unam rem propter id debere salvari, propter quod illam negaveras debere salvari ? »

AUG. Salvanda est, quia mala est, non quia malum est : si autem esset malum, salvanda non esset. Non enim quia malum est, sed quia malum habet, mala est : sicut non quia vitium est, sed quia vitium habet, vitiosa est. Quia vitiosa est ergo, salvanda est : si autem ipsa natura, hoc est, ipsa substantia, vitium esset, salvanda non esset. Quomodo ergo unam rem propter hoc dixi debere salvari, propter quod illam negaveram debere salvari ; cum aliud sit vitium habere, aliud vitium esse ? Salvanda est ergo, quia vitium habet, non quia vitium est : si autem vitium esset, salvanda non esset. Vides quam non hoc sit respondere, quod est non tacere : quandoquidem vides te nihil respondisse, et tamen tacere noluisse.

CXCV. JUL. « Ac per hoc, eo revolutus es, ut Manichæum, quem professione contempseras, argumentatione reparares. « Nam dicendo, » Si mala esset, salvanda non esset : « Speciem pugnantis indueras : subdendo autem, » sed si nihil in ea mali esset, salvanda non esset : « Ipsi te fideliter militare docuisti. Cum ergo apparuerit hoc tua quod Manichæi sententia contineri, id est, malam esse hominum naturam, cui ille et et tu pariter malum inesse dicitis, tu que pronuntiaveris malam naturam non esse salvandam ; absolutissime confectum est, fidem vestram junctis omnino turmis tam naturam impugnare, quam gratiam. »

AUG. Numquid quoniam verba mea mutas, ut aliquid respondisse videaris, ideo difficile aut impossibile facis legentibus vel recolere animo, vel certe in hoc ipso tuo libro paulo superius relegere, et videre quid dixerim, ubi et ipse illa sicut a me sunt dicta posuisti ? Ego enim non dixi, Si mala esset, salvanda non esset ; cum ideo salvanda

sit, ut non sit mala : sed dixi, Si malum esset, salvanda non esset. Habendo quippe vitium mala est, quo consumpto sine dubitatione fit salva : non ipsa vitium est ; alioquin ipsa ipsa consumeretur cum consumitur vitium. Cum vero salute vitium consumatur, quid isto modo nisi natura salvatur ? Cum itaque dicitur sanari vitium, non ipsum vitium, sed illa cui hoc inerat natura salvatur ; quæ si vitium esset, non salvaretur, sed finiretur potius sanitate : imo sanitas hoc modo ulla fieri non posset ; quoniam si fieret, maneret natura sanata, consumpto vitio quo non erat sana ; si autem natura vitium esset, non utique consumpto vitio sanaretur, sed ipsa consumeretur. Ac per hoc, natura humana non si mala esset, sed si malum esset, hoc est, si vitium esset, salvanda non esset ; si ei nihil mali inesset, hoc est, si vitio mala non esset, salvanda non esset. Ecce quod dixi, noli mutatis a te verbis meis velle facere locum, non responsionibus, sed contentionibus tuis.

CXCVI. JUL. « Sequiturque ut nemo possit laudare gratiam Christi, nisi qui in natura bonum opus laudaverit Conditoris. »

AUG. Hoc verum dixisti : et ideo etiam in mala natura opus laudabile est Conditoris ; quia et natura mala, in quantum natura est, bonum est ; atque ut hoc bonum liberetur a malo, gratia necessaria est.

CXCVII. JUL. « Certe nulla hic de studiis adultorum hominum quæstio, sed de sola nascentium qualitate versatur, in quibus naturæ examinatur status. Hanc tu itaque naturam sine aliquo propriæ voluntatis admixtu ream, damnatam, malis, id est, criminibus plenam, cum Manichæo tamen asseris : quam nos sine scelere, sine peccati malo innoxiam, et capacem virtutis tuemur. »

AUG. Agnoscimus te, agnoscimus magnum tutorem,

qui parvulis quos tueris, non sinis succurrere Salvatorem. Si autem sinis, dic, quæso, quando salvi corpore baptizantur, ex quo malo, ex quo vitio, ex qua parte salvantur. Sed quid dicturus es, homo qui facis tibi paradisum tuum, quem non erubescis implere pœnis immeritis parvulorum ?

CXCVIII. JUL. « Hanc ergo tu in parvulis, criminiosam, vitiosam, et damnatam sua voluntate arguis, an conditione nascendi ? Si propria voluntate, ut videlicet illi parvuli suis studiis peccasse dicantur ; monstrum quidem opinionis exoritur, peccati tamen tradux negatur ; non enim accepit ab alio, quod potuit ipse committere : sin autem tot mala non actione sua, sed conditione sortitur, naturaliter iniqua convincitur. »

AUG. Nec sua voluntate arguo naturam parvulorum, nemo enim quia vult nascitur ; nec conditione nascendi, nisi quia miseri nascuntur, non quia nascuntur. Nasceretur enim etiam natura humana in paradiso, ex Dei benedictione foecunda, etiamsi nemo peccasset, donec Deo præcognitus Sanctorum numerus compleretur. Sed illi parvuli nec flerent in paradiso, nec muti essent, nec aliquando uti ratione non possent, nec sine usu membrorum infirmi et inertes jacerent, nec morbis affligerentur, nec a bestiis læderentur, nec venenis necarentur, nec aliquo casu vulnerarentur, vel ullo sensu, aut ulla parte corporis privarentur, nec a dæmonibus vexarentur, nec surgentes in pueritiam domarentur verberibus, aut erudirentur laboribus, nec ulli eorum tam vano et obtunso nascerentur ingenio, ut nec labore, nec dolore ullo emendantur ; sed excepta propter incapaces uteros matrum sui corporis quantitate, tales omnino qualis Adam factus est, gignerentur. Nunc autem nec tales essent quales videmus, nec talia paterentur, nisi peccato illo magno natura hu-